
Eikapsels van haaien en roggen langs de Belgische kust, een eerste bericht. - G. Rappé & K. Desender

Inleiding

Er gaat ogenschijnlijk maar weinig aantrekkingskracht uit van die zwarte ineengeschroepelde doosjes die regelmatig in de vloedlijn te vinden zijn en roggekapsels genoemd worden. Omdat je met de klassieke strandboekjes toch niet verder komt dan het onderscheid tussen de slanke, met draden voorziene eikapsels van de 'haai' en de bredere rechthoekige, met korte horens uitgeruste kapsels van de 'rog', werden ze zelden opgetekend in het notaboek, laat staan exacte aantallen genoteerd. Als meer sporadische verschijning kan het met de haai nog wel eens meevallen, ook al omdat het aanbod veel beperkter is: je hebt bijna zeker met de hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) te doen. De meeste haaiesoorten zijn namelijk levendbarend. Bij de roggesoorten ligt dat anders: alleen de sidderroggen (Torpedinidae) en de stekelstaartroggen (Dasyatidae & Myliobatidae) zijn levendbarend, het gros in onze streken (NW-Europa) legt eieren. Die soorten behoren alle tot de Rajidae.

Die geringe belangstelling zou waarschijnlijk vandaag nog bestaan hebben als niet in korte tijd twee determinatiewerken in omloop kwamen, de oude tabel van Lucas (1956) werd in het najaar 1977 in een kleine oplage opnieuw verspreid en twee jaar later verscheen een gloednieuwe tabel (Lacourt, 1979) in de reeks Wetenschappelijke Mededelingen van het KNNV. Een nieuwe wereld werd ons ontsloten.

Gegevens

Het leek interessant om de tot op heden verzamelde kennis eens samen te vatten. Naast eigen gegevens (GR en KD) kon ook gebruik gemaakt worden van

enige vondsten van An Verboven (AV) en Francis Kerckhof (FK). Daarnaast, of eigenlijk hoofdzakelijk parallel ermee, werd ook de Tuimelaar (T. jg. nr: blz), het niet meer verschijnend mededelingenblad van de BJN-swg, nagezien. Deze basisgegevens vanaf 1976, zijn te vinden in tabel 1. Bij de oudste meldingen werden de roggekapsels niet gedetermineerd (aangeduid met R. indet.). Dit wil dus niet zeggen dat ze tot een niet te bepalen soort behoren, maar wel dat nu niet meer te achterhalen is op welke soort(en) het materiaal betrekking had. Ze worden hier alleen vermeld om het mogelijk belang dat de aantallen kunnen hebben. Een '+' betekent dat de soort aanwezig was in ongekend aantal.

Tabel 2 vat de gegevens samen per seizoen (van 1 juli tot 30 juni).

Tabel 2.

seizoen	76/77	77/78	78/79	79/80	80/81	Totaal
# positieve strandbezoeken	10	8	8	7	17	50
# km	44	35	30	45	70	
R. indet.	13	-	-	-	-	13
R. clavata	21	39	17	42	145	264
R. montagui	4	9	-	12	19	44
R. undulata	-	1	-	-	2	3
R. microocellata	-	-	-	-	2	2
R. radiata	-	1	-	-	-	1
S. canicula	3	2	2	3	5	15
totaal	41	52	19	57	173	342
totaal/10 km	9.32	14.86	6.33	12.67	24.71	

Bespreking

Procenten hebben betrekking op het totaal van de gedetermineerde kapsels (haaien inclus: 329), tenzij anders vermeld.

Stekelrog (*Raja clavata*)

De algemeenste soort, haalt 80% van het totaal naar zich toe, m.a.w. 4 kapsels op 5 behoren tot deze soort. Het is een kapsel met relatief korte, ongeveer gelijke horens waartussen langs alle zijden een brede zoom aanwezig is. Deze en de volgende soort zijn de enige rogggen die min of meer algemeen mogen genoemd worden in de zuidelijke Noordzee.

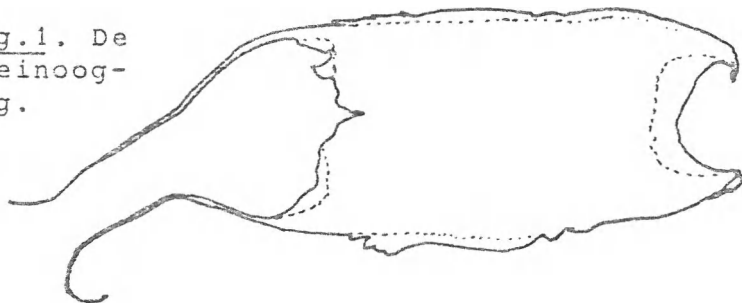
Gevlekte rog (*Raja montagui*)

13.5% van het totaal. Hoewel de soort in tabel 2 in één seizoen (78/79) ontbreekt durven we toch beweren dat ze jaarlijks aanspoelt, zoals de vorige soort. Ze is echter veel minder talrijk dan deze, ongeveer in een verhouding 1:6. Samen zijn ze verantwoordelijk voor 98% van het totale aantal bepaalde roggekapsels. De gevlekte rog heeft een glad en slanker (dan de vorige) kapsel, zonder zijdelingse zomen.

Golfrog (*Raja undulata*)

Van deze zuidelijke soort zijn ons slechts 3 vondsten gekend, toevallig of niet alle uit januari (zie tabel 1). Het kapsel ziet er uit als een grotere versie van de vorige soort.

Fig.1. De kleinoogrog.

Kleinoogrog (*Raja microocellata*) (fig.1)

Van deze eveneens zuidelijke soort werden de laatste winter 2 kapsels gevonden. Het onderscheidt zich gemakkelijk van andere soorten door de 2 korte, brede horens aan de éne zijde en de 2 lange draadvormige horens aan de andere zijde.

Sterrog (*Raja radiata*)

Op 12 februari 1978, na een periode van aanhoudend noordelijke wind, één kapsel van deze noordelijke soort. Het kapsel is namelijk op de stranden van de waddeneilanden soms erg talrijk. Het onderscheidt zich naast zijn kleine afmetingen, van de bovengenoemde soorten door het ruwe oppervlak.

Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*)

4.5% van het totaal. Hoewel nooit in groot aantal, toch blijkbaar elk seizoen gevonden. Naast de gegevens uit tabel 1, vonden we nog een aantal oude meldingen in T.3,3:5, alle van John Van Gompel; telkens 1 ex. op 22 december '67 tussen Wenduine en Blankenberge, 9 oktober '69 te Blankenberge, 8 maart '70 tussen Blankenberge en Zeebrugge en 10 januari '71 te Zeebrugge. Het kapsel van 21 januari '79, gevonden na strandopspuiting, bevatte nog de dooier. De soort leeft voor onze kust.

Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*)

Voor de volledigheid vermelden we nog een oude vondst van deze soort, eveneens uit T.3,3:5 in februari '69 te De Panne een ineengestremgelde bos kapsels van deze zeldzame haai. Het kapsel verschilt van de vorige soort door zijn grootte en de sterk gerimpelde zijden.

Discussie en perspectieven

Niettegenstaande het feit dat de gegevens nogal fragmentair zijn komen we voor onze kust toch reeds op een totaal van vijf soorten roggekapsels en twee soorten haaiekapsels. Poll (1947) noemt alleen het kapsel van de hondshaai op ons strand. Als de lezer vanaf nu wat meer aandacht aan kapsels besteedt kan dit totaal zeker uitgebreid worden. In het licht van de vondsten in Nederland (Lacourt, 1979) en de kennis van de verspreiding van de roggesoorten in NW-Europa (Wheeler, 1969; 1978) zijn waarschijnlijk volgende kapsels op ons strand te verwachten: vleet, blonde rog, grootoogrog en witte rog. (*Raja batis*, *Raja brachyura*, *R. naevus* en *R. alba*). Van deze zou de vleet vóór onze kust leven (Poll, 1947). Als iedereen systematisch alle kapsels op het strand verzamelde en bepaalde (twijfelgevallen mag je altijd doorsturen) zouden we ook andere aspecten kunnen onderzoeken, zoals regionale verschillen: meer zuidelijke soorten aan de westkust? Op bepaalde stranden grotere dichtheden? Een voorbeeld van dit laatste is wel het volgende: op 12 februari '78 werden tussen Blankenberge en Zeebrugge (4 km) 26 kapsels gevonden van drie soorten; een gelijktijdige excursie van Blankenberge naar Oostende (14 km) noteerde geen enkel! Zijn er belangrijke verschillen van seizoen tot seizoen? (Sommige soorten vertonen een invasiekarakter). Zo springt uit onze -schaarse- gegevens de strenge winter 78/79 als een mager jaar. Het sterke gemiddelde van het laatste seizoen is waarschijnlijk toe te schrijven aan een scherpere aandacht. Op langere termijn zijn bewerkingen in die zin slechts te staven als over regelmatige en betrouwbare aantallen kan worden beschikt, dus als er voldoende medewerking is. Misschien kunnen we dan na elk seizoen een jaarverslag opmaken, zoals dat lange tijd bij onze Noorderburen gebeurde.

25/09/76	Bl'ge-Zeebrugge	3.5	1					T.4,1:6	SWG	GR
07/02/77	Zeebrugge	1.5	10					T.4,2:3	SWG	GR
13/02/77	De Panne-Nieuwpoort	12						2 T.4,3:5	AV	
21/02/77	" -grens	2.7	+					1 T.4,2:5	SWG	GR
28/02/77	Zeebrugge	1.5	1					T.4,3:7	?	
30/04/77	Oostende-Bredene	4.5		9	3				AV	
05/05/77	"	"	"	2					AV	
08/05/77	"	"	"	7	1				AV	
21/05/77	"	"	"	2					AV	
29/05/77	"	"	"	1					AV	
02/01/78	"	"	"	1					AV	
06/01/78	Koksijde St/z	2		3		1		2	KD	
21/01/78	De Panne-Nieuwpoort	12		2		1		T.5,2:3	AV	
29/01/78	Zeebrugge	2		10				T.5,3:20	AA	
29/01/78	" -Bl'ge	2.5		3		1			GR	
06/02/78	De Panne-Braydune	3		1				T.5,1:3	SWG	AV
12/2/78	Bl'ge-Zeebrugge	4		19		6		1 T.5,1:6	SWG	GR
24/02/78	Oostende-Bredene	4.5				1		T.5,2:3	AV	
03/09/78	"	4.5						1 T.5,3:21		
? ? 79	Koksijde St/z	2		11					KD	
21/01/79	Oostende	1						1	FK	
10/02/79	De Panne	2.5		1				T.6,1:2	AV	
11/02/79	Oostende-Nieuwpoort	15		1				T.6,1:2	AV	
26/02/79	Zeebrugge	1		1					GR	
22/04/79	Koksijde St/z	2		1					KD	
28/04/79	Bl'ge-Wenduine	2		2				T.6,2:5	SWG	AV, GR
12/08/79	Zeebrugge	1		+				T.6,2:3	GR	
02/12/79	De Haan-Wenduine	4		3					GR, AV	
16/12/79	Duinbergen	1		1					GR	
13/01/80	Zeebrugge	1				1			GR	
20/01/80	Bredene-Bl'ge	13		34		11			GR	
10/02/80	De Panne-Nieuwpoort	12		+					GR	
09/03/80	Bredene-Bl'ge	13		2				3	GR	
20/12/80	Oostende	1				1			FK	
21/12/80	De Panne-St/z	5		4		2		1	KD	
10/01/81	De Panne-Nieuwpoort	12		6		1			KD	
10/01/81	De Haan-Oostende	8		18		3		1	GR	
12/01/81	Knokke (Zwin)	1						1	KD	
24/01/81	Coostduinkerke-St-André	2		3					KD	
25/01/81	Oostende-Bl'ge	17						1	AV	
08/02/81	Raversijde	0.2		12					KD	
14/02/81	Oostduinkerke-St-André	2				1			KD	
15/02/81	Koksijde St/z	2		7				1	KD	
21/02/81	Wenduine-De Haan	4		49		9		1	GR	
26/03/81	St-André-Oostduinkerke	2		13		1			KD	
	Ster de zee	2		1						
29/03/81	Zwin	1		2					KD	
09/06/81	Oostende	1						1	FK	
19/06/81	"	1		2					FK	
22/06/81	"	1		2				1	FK	
23/06/81	"	1		1					FK	

Tot slot nog even vermelden dat Eddy Eneman van het Oostends Zeeaquarium, een referentiecollectie kapsels, rechtstreeks uit de dieren, probeert samen te stellen. Op die manier heerst dus nooit twijfel 'wat hoort bij wat'. Wie kan hem hierbij helpen?

Literatuur

- Lacourt, A.W., 1979. Eikapsels van de kraakbeen-
vissen (Chondrichthyes) van Noord- en West-
Europa. Wet. Meded. K.N.N.V., 135: 1-27.
- Lucas, J.A.W., 1956. Eikapsels van haaien en
roggen. SWG-Tabellenserie (KNNV en NJN) 16:
1-8.
- Poll, M., 1947. Poissons marins. Faune de Belgi-
que. 452 pp. Patrimoine Mus. roy. Hist. nat.
Belg., Bruxelles.
- Wheeler, A., 1969. The fishes of the British Isles
and North West Europe. 613 pp. Mac Millan L.
- 1978. Key to the Fishes of Northern
Europe. 380 pp. Frederich Warne, London.

Cootveld 3	Muinkkaai 94
9131 Beervelde	9000 Gent

Bericht.

De Strandwerkgroep ontving van de 'Belgische ver-
eniging voor Conchylologie' een uitnodiging
voor haar lustrumviering op 18 oktober 1981.
De vergadering gaat door in de lokalen van GM,
Noorderlaan 75, 2000 Antwerpen.

Er zijn voordrachten over: weekdieren uit het
Antwerps Mioceen, mollusken in het plankton van
de Atlantische Oceaan en revisie van de Turbi-
nellidae. Het programma begint om 10.00 uur.
Geïnteresseerden kunnen zich wenden tot het se-
cretariaat van de vereniging: p/a Koningsarendlaan
82, 2100 Deurne.